

1872-ben és 1885-ben a híres novembervégi hullócsillagok jelentek meg, biztosra vehető, hogy a Biela-féle üstökös pályájának egész kerülete ki van töltve hullócsillagokkal és apró üstökösökkel, vagy pedig szétszórt anyagokkal. A Mars legutolsó oppozíciója alkalmával sikerült végre kimutatni, hogy e bolygónak is elég tetemes lapultsága van. A sarki és egyenlítői átmérő különbsége ugyanis az

utóbbinak $\frac{1}{47}$ -ét teszi, úgy hogy a mérés szerint lapultsága hatszor nagyobb mint a Földé.

Ha jól elzárt fotográfózo lemezt irányítunk a Nap felé, H e e n tanulmányai szerint a chromoszféra és korona képét kell kapni, mivel e jelenségek szerinte elektromos sugárzás székhelyei. Eddigi kísérletei elég biztatók.
K. R.

TÁRSULATI ÜGYEK.

Választmányi ülés 1897. évi márczius 17-ikén.

Elnök: Szily Kálmán.

Jegyző: Melczer Gusztáv.

Jelen vannak: Borbás Vincze, Daday Jenő, Entz Géza, Fröhlich Izidor, Heller Ágost, Herman Ottó, Horváth Géza, Ilosvay Lajos, Klein Gyula, Koch Antal, Kövesligethy Radó, Krenner József, Madarász Gyula, Mágócsy-Dietz Sándor, Pethő Gyula, Schmidt Sándor, Schuller Alajos, Semsey Andor, Staub Móríc, Wartha Vincze és Wittmann Ferencz választmányi tagok; Lengyel István pénztárnok, Ráth Arnold könyvtárnok, Paszlavszky József első és Csopey László másodtitkár.

Az elnök megnyitván az ülést, szomrodott szívvel tesz jelentést J u r á n y i L a j o s egyet. tanárnak mult hó 27-ikén történt elhunytáról, a ki a választmánynak több mint egy negyedszázadon át tagja volt. A Társulat, valamint a botanikai szakosztály is, melynek megalakulásától kezdve elnöke volt, koszorút helyezett ravatalára és a temetésen testületileg jelent meg. — A választmány elhatározza, hogy fájdalomnak jegyzőkönyvileg ad kifejezést.

Az első titkár felolvassa B r a s s a i S á m u e l levelét, melyben a veteran tudós megköszöni a Társulatnak 50 éves tagsága alkalmából hozzá intézett üdvözlését. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az első titkár továbbá felolvassa K ö v e s l i g e t h y R a d ó levelét, melyben a választmányi tagságot köszönettel elfogadja. — Örvedetes tudomásul vétetik.

Az első titkár jelenti, hogy J u r á n y i L a j o s halálával a növényteni szakban egy választmányi tag helye megüresedett és kéri a választmányt, hogy e helyet töltsé be, jelentvén, hogy a közgyűlésen Schil-

b e r s z k y K á r o l y kapta a választottak után a legtöbb szavazatot. — A választmány elhatározza, hogy a megüresedett helyre Schilberszky Károlyt hívja be.

Az első titkár jelentést tesz az egyes szakosztályok működéséről; nevezetesen a *növényteni szakosztály* elhatározta, hogy J u r á n y i fölött Klein Gyula és Mágócsy-Dietz Sándor fog emlékbeszédet tartani és hogy helyét, gyászuk jeléül a legközelebbi rendes választásig nem töltik be.

A *chemiai szakosztály* munkálkodásából a Chemiai Folyóirattal kapcsolatban megjelent a második külön munka is: »A quantitativ chemiai analysis elemei«, L e n g y e l B é l á - t ó l. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az *életteni szakosztály* a mult hónapban tartotta meg 50-ik ülését, melyen a szakosztály legkiválóbb tagjai tartottak számos kisebb előadást. — Örvedetes tudomásul szolgál.

Az *állattani szakosztály* folyó hó 6-ikán tartott ülésén H e r m a n O t t ó tartott előadást a magyar természetrajzi múzeum állapotáról és azt az indítványt tette, kéressék fel a Társulat választmánya, hogy ez ügyben a vallás- és közoktatásügyi miniszteriumhoz memorandumot terjesszen elő. Ez ülésen, melyre a többi szakosztályok is meghívtak, az egyesült szakosztály az indítványt elfogadta és a memorandum szerkesztésére egy hetesbizottságot küldött ki, melynek tagjai voltak: Entz Géza, Herman Ottó, Horváth Géza, Krenner J. Sándor, Franzénau Ágoston, Klein Gyula, Dégen Árpád. Jelenti, hogy a bizottság a memorandummal el is készült és kéri ennek tárgyalását.

A memorandum, Herman Ottónak, mint a bizottság előadójának a Társulatnak e tárggyal való foglalkozása jogosultságát és

a felirat szerkezetét illető magyarázó szavai után felolvastatik. Ennek megtörténte után a választmány mindenekelőtt egyhangúlag elhatározza, hogy ez ügyben fölterjesztés történjék, a memorandumot azonban a bizottsághoz teszi át azzal a kéréssel, hogy benne bizonyos rövidítéseket tegyen.

A pénztárnok jelenti, hogy Melczergusztáv 100 frttal az alapító tagok sorába lépett. — Örvendetes tudomásul van.

A pénztárnok jelenti, hogy a Biró-alapra eddig 1984 frt, a segély-alapra pedig 99 frt gyült egybe, elősorolva névszerint azokat, a kik nagyobb összegeket gyűjtöttek.

A könyvtárnok bemutatja az újabban érkezett ajándékkönyveket; ezek a következők: Losoncz faunája, Malesevicsemiltől (szerző ajándéka); Die Pilze der Pressburger Flora, I. A. Baumler-től (szerző ajándéka); A hesseni légy, Székelyhidy Viktor-tól (szerző ajándéka); több angol gazdasági füzet (Mágócsy-Dietz Sándor ajándéka). — Köszönettel vétetnek.

A pénztárnok mélyen elszomorodva jelenti, hogy a mult választmányi ülés óta 5 tag haláláról értesült. Elhunytak: Dr. Jurányi Lajos, egy. r. tanár, pártoló és választmányi tag Budapesten; Gschwindt Mihály gyáros, a Társulatnak 1868. óta örökítő tagja; Keller Károly állatorvos, Előszálláson; Fialowsky László m. á. v. mérnök Budapesten és Zaáry József ügyvéd Dunaföldvárott. — Szomorú tudomásul van.

Kilépéseket jelentették 12-en. — Tudomásul szolgál.

Kihagyatnak a névsorból 60-an. — Tudomásul szolgál.

Tagválasztásra kerülven a sor, új tagokul ajánlatnak:

Új tag: Ajánló:
Aistleitner Hugó erdőrendező, Czárán Gy.
Ifj. Baczó Frigyes vasúti hivatalnok, Öry S.
Dr. Balogh Jenő főorvos, Boleman J.
Dr. Baumgarten Egmont e. m. tanár, Mohr M.
Beleznay Antalné tanítónő, Tóth M.
Dr. Bontlin Ágost vezérigazgató, Preusz A.
Borka Béla tkpénztári könyvelő, Bartal F.
Borsos Lajos körjegyző, Öry S.
Bruck Ferencz bölcsészethallgató, Lenkei G.
Brunner József m. á. v. hivatalnok, Riedt I.
Cseresnyés Jenő folyam mérnök, Ullrich Ö.
Darkó Lajos gazdatiszt, Vályi E.
Deutsch Ármín bölcsészethallgató, Bayer R.
Dragodán Pál okl. mérnök, Ambrózy B.
Ebner József ellenőr, Komornik M. és Novák J.
Erényi Géza kereskedő, Bartal F.

Új tag:

Ajánló:

Fehér Károly járási útbiztos, Kovács Gy.
Fodor Ödön urad. irnok, Vályi E.
Gálffy István urad. főerdész, Komornik M.
Gocsál József tanító, Stehlik T.
Gokler Zsigmond tanító, Messinger K.
Gregorits Mihály plébános, Horváth F.
Grün Adolf magánzó, Bayer R.
Gschöser Ede gyógyszerész, Márton G.
Gulyás Etelka úrbölgy, Csallány G.
Guttmann Emmánuel szeszgyáros, Aczél L.
Hajdu József tanár, Lukács J.
Hall Viktor tanító, Rothwell E.
Hermann Imre műszaki rajzoló, Porutiu E.
Hirschl Béla főszolgabíró, Lovag Ferentheil F.
Hoós Ernő m. k. főerdész, Feilitzsch A.
Horváth Aladár földbirtokos, Mozgay K.
Joó Károly tkp. pénztárnok, Micsinay E.
Kelecsényi Károly birtokos, Hollady J.
Dr. Kemény Ignác ezredorvos, Berks L.
Ketterer Mihály r. k. s. lelkész, Kovachich J.
Kiss Boldizsár r. k. plébános, Kolossváry M.
Kiss István tkp. könyvelő, Micsinay E.
Klausnitzer Emil intéző, Návay G.
N. Koncz Frigyes őrnagy, Veress S.
Kristóffy János gazdatiszt, Balassa Gy.
Dr. Kun Pál kórh. oszt. orvos, Lengyel I.
Kuppis Károly tanító, Hankó Gy.
László Mórca gyógyszerész, Bartal F.
Márjanovits János főnökhelyettes, Pogány Á.
Máté Gyula m. á. v. hivatalnok, Pogány Á.
Mihalovits Jenő gyógyszerész, Gaszner K.
Muzsnai Károly ref. esperes, Vályi E.
Nánai András tanár, Slajchó M.
Nehoda Károly tanító, Stehlik T.
Pap János okl. gazda, Gombos Gy.
Papp István m. k. erdőgyakornok, Muzsnay G.
Papp Jenő urad. ispán, Hankó Gy.
Petényi Béla kereskedő, Bartal F.
Pollák Sándor bölcsészethallgató, Borbás V.
Kác Gyula tanárjelölt, László F.
Rényi Miklós állomásfőnök, Öry S.
Rónay István áldozó pap, Kovács I.
Rózsa Imre intéző, Öry S.
Sárkány Ottó gazdász, Szalay J.
Schenk Jakab tanárjelölt, Dabóczy E.
Schnabl Béla könyvelő, Riedt I.
Sewandtner István gépész, Kráncsuk J.
Dr. Simon Gyula tanár, Lukács J.
Skultéty Aladár honvéhadnagy, Nagy F.
Stadtrucker Péter fűtőházfőnök, Pogány Á.
Dr. Sterk József orvos, Szabó Z.
Szabó Ferencz okl. mérnök, Paulay Gy.
Szalavszky Pál ügyvéd, Simonyi E.
Dr. Szalay Béla tisztii orvos, Pákozdi K.
Tádlér János tanító, Farkas Gy.

Új tag : Ajánló :

Takács János tanár, Joweszkú J.
Tass Antal tanárjelölt, Bayer R.
Tenki István gyógyszerész, K. Karlovsky G.
Thomka Gyula földbirtokos, Baghy Zs.
Tomanek Lajos nyug. p. ü. titkár, Lengyel I.
Toppler István urad. számtartó, Bartal F.
Tordai Imre gépészmérnök, Gerster M.
Tóth Ilonka tanítónő, Csánki J.
Tóth László hivatalnok, Csánki J.
Ifj. Várady Lajos gyógyszerész, Nigrinyi Z.
Vasvári Béla gyógyszerész, Lengyel I.
Vogler József mérnök, Ráth A.
Werler Péter plébános, Návay G.
Winkler Ignác jószágfelügyelő, Messinger K.
Záknoffy Antal bányabirtokos, Magyar F.
Zempléni (Imrey) Árpád író, Halász D.
Zerkovitz Oszkár bornagykereső, Lengyel I.

A titkárság részéről előterjesztett tagok, számszerint 88-an, megválasztatnak, kikkel a tagok száma 7864-re emelkedett; ezek közt van 225 alapító tag és 169 hölgy.

A növényntani szakosztály 1896. december 9-ikén tartott ülését

1. Filarszky Nándor »*Ascher-son, Synopsis der mitteleuropäischen Flora*« című munka eddig megjelent részét ismertette. Az ismertetés után élénk eszmecsere fejlődött ki, melyben résztvettek: Degen, Staub, Klein, Schilberszky s melyben kifejezésre jutott egyrészt, hogy a nomenklaturai kérdésekben a most egyesek részéről divó szertelen javíthatás kárára van a tudományak, másrészt, hogy bizonyos kivételes esetekben a javítás szükséges.

2. Degen Árpád, »*Új növények Albanidből*«, czímen tartott előadása folyamán számos érdekes növényt mutatott be.

3. Fialowsky Lajos »*A XV. századból maradt szökönyvek magyar növénynevei*« czímen a beszczerzei, a schlagli (XV. századbeli) és Mürmelius-féle (XVI. századbeli) szójegyzék magyar növénynevei közül azokat magyarazza, a melyeket az illető kéziratoknak és ősnymtatványoknak a Magy. Tud. Akadémia részére végzett új nyomtatás céljára átdolgozó hibásan, vagy nem határozottak meg. Példaképen álljon itt a beszczerzeiből a 376. szó: *Solatrium mochar* (olv. mokhar). Az előadó mindenekelőtt azt kérdi, mi az a *Solatrium*. Ez Linné előtt a *Solanum* mássa; többféle volt: *S. hortense* seu *nigrum*, *S. mortale* seu *Morion* (*Atropa Belladonna* L.), *S. vesicarium* seu *Halicacabum* (*Physalis Alkekengi* L.) stb. Benkő József (1783) az utóbíra ily nevet tud: juhartz. De a

székelyföldön járatos muhar (szoknya) szó is egészen ráillik a *Physalis* gyümölcsének kihólyagosodott kelyhére. Tehát a szójegyzék magyarázata helyes. A beszczerzeinek 404. szava *calamandria matalfju*, a schlagliben mint 923. *calamandrea nadalfu* teljesen megzavarhatna, ha *calamandrea* (a mint már Finály is megjegyzi) nem volna a *Teucrium Chamaedrys* L. egyik olasz neve. Más neve *Querciola*, mivel hasonlít a cser leveléhez. Meliusznál is: nagy cserlevelű fű. A madal, magyal pedig egy a Linné előtti középeurópai »*Ilex*«-szel, *Quercus lanuginosa* Thuill. *Ilex* voltaképen a déleuropai örökzöld *Quercus Ilex* L., csak Linné ruházta *Aquifolium*-ra. A tudatlan középkor lombhullató tölgyet nevezett el így. Diószegi utánozva Linné erőszakosságát, a »magyal« nevet Linné *Ilex*-ére alkalmazta. A »magyal, magyan, magyó« Dunán túl valóban tölgyet illet meg, magyó pedig a molyhos-levelű *Quercus lanuginosa*-t Thuill. (*Qu. pubescens* Willd.). Tehát csak a beszczerzei régi írású madal (magyal) a helyes, a schlagli madal pedig nem az, vagyis *Teucrium Chamaedrys* L. = magyal fű.

1897. januárius 13-ikán tartott ülésén

Borbás Vincze I. »*A magyar flórának ismeretlen kútforrása*« czímen Festic gf. keszthelyi könyvtárából Wierzbicki-nek 30 képpel csinosan illusztrált növényntani kéziratát ismerteti, melynek Keszthely vidéke nevezetesebb florisztikai ritkaságain kívül általánosabb értéke az, a) hogy a *Dentaria trifolia* Szlavónián kívül Zala megyében, sőt Borbás herbárium nyomán Pécsen is terem, b) a *Comarum palustre*, *Vaccinium oxycoccus*, *Andromeda polifolia*, a *Drosera rotundifolia* és *longifolia* nyomán bizonyos, hogy Vindornya medenczéje alvidéki láp volt, ma azonban a csatornázás után kiszáradt, s már tőzeget ásnak rajta.

2. A budamelléki sz. iványi hegyekről bemutat egy *Linum dolomiticum*-ot, mely alacsony termetű, heverő cserjés szárú, meddő lombrozsáit tekintve, a *L. flavum*-tól eltérő, ellenben a görög *L. elegans*-tól inkább távol eső termőhelye, mint morfológiai bélyegei választják el (*habitu humili, caudiculis pluribus frutescentibus rosulisque sterilibus* a *L. flavo diversum* et *L. elegant affinius*). Egyúttal megemlíti, hogy a herkulesfürdői *L. flavum uninerve* Roch. a *L. campanulatum*-mal egyezőbb, mint a *L. flavum*-mal. nagy virága meg sok cserjésedő szárcsájája nagyon kitűnő. A *L. Tauricum*-tól is ez különbözteti meg; ennek nincs cserjés-

sedő heverő szára, de a levele hosszabb, hosszán és ékalkúán keskenyedik.

3. Bemutatja Thessaliából a *Verbascum agrimonioides* Deg. et Borb. új fajt,

4. a *Typha Shuttleworthii*-t Zólyom-Brezórol 2—3-as termőbuzogánnyal;

5. a *Delphinium consolidae* var. *adenopodum* teljesvirágú formáját Balaton-Füredről;

6. a gyertyánfának ugyanazon az ágon éplevelű és szárnyaltan hasogatott levelű eltérést (heterophyllia);

7. az *Alyssum tortuosum* var. *flexuosum* Rehb. példait Tornamegye Szoroskövéről, melyet Hazslinszky *A. alpestris*-nek gondolt. A növényt ott most Reuter Kamill orvosnövendék gyűjtötte;

8. Schwerin gf. »*Ueber Variation beim Ahorn*« című munkáját, melyben az *Acer negundo*-nak az *A. Beddi*-éhez hasonló termésképződését látni, színes képen pedig a juharfa tarka leveleit mutatja be, melyek a legszebb szirmokkal vetélkednek.

Dégen Árpád egy *spitzbergai* és egy *saharai* gyűjtemény érdekes példányait mutatja be.

Az állattani szakosztály 1896. december 5-ikén tartott ülésén

1. Chyzer Kornél »*A magyarországi skorpiók*«-ról értekezett. Hazánkban 5 faj tenyészik. A fajok megkülönböztetésében az ollók ízein levő pontok száma és elhelyezése az irányadó: az *Euscorpis italicus*-nak 8, az *Eusc. flavicauda*-nak 5—4 pontja van. Az olló tibiáján az *Eusc. banaticus* 8, az *Eusc. tergestinus* 13, az *Eusc. germanicus* 5 s az *Eusc. bosnicus* 6 pontot visel. Értekező 813 *Eusc. banaticus* példányt vizsgált, s ezeken az uralkodó számot 8-nak találta. Simon E. a pontok számának változandósága alapján az összes fajokat *Euscorp. carpathicus*-nak mondja. Fontos jellemnek tekintik a fésűk fogainak számát is, de ez értekező szerint nem lehet irányadó. Ezután röviden ismerteti a hazai fajok termőhelyeit és előfordulási viszonyait. Nálunk leggyakoribbnak az *Euscorp. banaticus*-t és *Eusc. tergestinus*-t mondja.

2. Rátz István előterjeszti »*Új férgek a magyar faunában*« című értekezését. Megtalálta macskák májában a *Distomum felinum*-ot. Egy kócsag májában új *Distomum*-fajt talált, a melyet *D. saginatum*-

nak nevezett. A Balatonból halászott fogásban egy fonálférget talált, a melyet mint újat, *Heterakis brevicauda* névvel jelölt. Az új fajok jellemeit terjesztette elő és bemutatta a készítményeket, valamint a felvett rajzokat.

3. Méhely Lajos »*Ivarérett göböléczkék*«-at mutat be. Irodalmi átpillantás után ismerteti a maga vizsgálta esetet s megemlíti azt is, hogy Kellmann nyomán ezt most *neotaeniá*-nak mondják. Felsorolja mindazon fajokat, a melyeknél ez ideig érett ivarú állczákat figyeltek meg.

Horváth Géza ajánlja, hogy a *neotaenicus* alakokat *álczaforma* alakoknak nevezzék, mert szerinte az álca nem szaporít.

Entz Géza az álca-szaporodást gyakorinak mondja s a régi kifejezés megtartását teljesen megokoltnak tartja.

Méhely Lajos hangsúlyozza, hogy ezek tényleg állczák s így bátran nevezhetők érett ivarú állczáknak.

1897. januárius 2-ikán tartott ülésén

1. Jablonowsky József előterjesztette a *Thripsek* mezőgazdasági kártételeiről szóló dolgozatát. Vizsgálatai alapján kimutatja, hogy az egyik fajnak tulajdonított károkat egy légyfaj okozza, a másik faj kártételei pedig, melyeket a magyar gazdák az ú. n. *vörösbogárnak* vagy *érelőbögárnak* tulajdonítanak, csak akkor mutatkoznak, ha a tavaszi időjárás épen a kalászhányás idején állandóan esős.

2. Madarász Gyula Biró Lajos-tól Új-Guineában gyűjtött madarakról tett előterjesztést. Biró 8 hó alatt 150 darab madárbőrt, mellcsontot és fészket küldött. A példányok 64 fajhoz tartoznak s ezek között 28 olyan, a mely Fenichel gyűjtéséből hiányzott. Van egy új galambfaj is, melyet *Ptilapus Biró*-nak nevez. Ezután bemutatja a Fenichel gyűjteményéből hiányzó fajokat.

3. Herman Ottó a Madarász Gy. előadása kapcsán indítványozza, hogy az értekezőt jegyzőkönyvileg fejezze ki elismerését Biró Lajos-nak sikeres fáradásaiért s ezt neki küldje meg.

4. Méhely Lajos bemutatja a *Tropidonotus natrix* var. *banatica* és *Coluber longissimus* var. *Deubeli* példányait Mehadjáról.

Dietl Ernő megjegyzi, hogy a var. *Deubeli*-t a Vörös-toronyi szorosban is fogta.